

Flygvapnets fredsorganisation. Staber, flygförband, skolförband och skolor fram till år 2000

Tidigt militärflyg i Sverige

Det militära flyget i Sverige påbörjades 1912 som en prov- och försöksverksamhet inom både armén och marinen. Genom främst insamlingar och donationer anskaffades flygplan från det då ledande landet Frankrike.

Marinens flygväsende

En bryggeridirektör vid namn Otto Emil Niemüller donerade 1911 ett flygplan till marinen. Flygplanet var av typ Bleriot och byggt av Thulinverken i Landskrona. Med tanke på flygplanets bakgrund kom flygplanet att kallas för "Bryggarkärran". Den förste piloten som flög detta plan hette Olle Dahlbeck och var löjtnant i flottan. Han hade genomgått flygutbildning i England sommaren 1911 och efter genomförd utbildning och erlagda prov erhållit svenskt aviatörsdiplom nr 3. Olle Dahlbeck genomförde den första militära flygningen i Sverige den 4 februari 1912 på Stora Värtans is.

Marinens första flygskola sattes upp 1913 vid Oskar Fredriksborg men flyttade året därpå till Hårsfjärden. **Marinens flygväsende, MFV**, reglerades i ett kungligt brev från 1915. MFV lydde direkt under chefen för marinestaben. Marinens flygplan baserades på flera platser i landet, dels vid Galärvarvet i Stockholm dels vid flygstationer upprättade vid flottans baser vid Furusund, Dalarö, Märsgarn, Hårsfjärden, Göteborg och Karlskrona. 1919 etablerades inom Marinens flygväsende en flygstation vid Hägernäsviken utanför Stockholm. De fasta installationerna på land var av liten omfattning och under tiden som verksamhet pågick här härbergerades personalen i ett särskilt logementsfartyg.

Arméns flygväsende

Inom armén sattes under sommaren 1912 **Telegrafkårens flygavdelning** upp med två flygplan på Västgöta regementes exercisplats vid Axvall. Arméns flygverksamhet flyttade 1913 över till Malmen där man övertog Carl Cederströms flygskola som hade utbildat såväl civila som militära piloter.

Genom riksdagsbeslut 1914 (1914 års härordning) fick armén en fast organisation för sin flygverksamhet. Arméflyget kom att etableras på Malmen som ett Flygkompani inom ingenjörstrupperna (5. Komp Ing 3). Organisationen växte i omfattning till en bataljons styrka men behöll namnet **Flygkompaniet** fram till omorganisationen 1926.

Flygvapnet som självständig försvarsgren

Efter 1925 års försvarsbeslut bildades **Flygvapnet**, som en självständig försvarsgren den 1/7 1926 genom en sammanslagning av Flygkompaniet och Marinens flygväsende. Främst armén hade varit pådrivande till införandet av ett självständigt flygvapen men marinen hade varit negativ. Politikernas bevekelsegrund för sammanslagningen var främst ekonomisk då man ansåg att synergieffekter skulle göra materielanskaffningen billigare.

Enligt försvarsbeslutet skulle flygvapnet bestå av en flygvapenchef, en flygstyrelse, fyra flygkårer och en flygskola. Utbyggnaden skulle genomföras under en femårsperiod och vara färdig under 1930/31.

I 1925 års försvarsbeslut angavs inte vilken flygmateriel som skulle anskaffas. Flygstyrelsen hade räknat med ett behov av 229 krigsflygplan. De medel som riksdagen anslog för budgetåren 1926/27 till 1935/36 räckte inte på långa vägar till för att sätta upp denna styrka.

Personal till det nya flygvapnet togs genom överföring av eller kommendering av personal från armén och marinen. Ca 50 % av officerskåren i det nya flygvapnet bestod av kommenderade officerare. Flygvapenchefen kom från armén och flygstabschefen från marinen. Utbildning av värnpliktiga och manskap (underbefäl) inom flygvapnet genomfördes inledningsvis vid respektive flygkår. Några särskilda centrala fackskolor, förutom flygskolan F 5 fanns inte och någon egen utbildning av officerare och underofficerare inom flygvapnet påbörjades inte förrän i under andra halvan av 1930-talet.

Till det nya flygvapnet överlämnades totalt 214 flygplan varav hälften var brukbara. Från armén överfördes 51 fungerande stridsflygplan och 40 skol- och övningsflygplan och från marinen överfördes 27 flygplan varav 13 var skolflygplan. Det brukbara flygplanbeståndet var omodernt.

1925 års flygvapen blev ingen lyckad organisation. På grund av bristande medelstildelning gick inte utbyggnaden att genomföra enligt planerna. Inte ens vid 1936 års försvarsbeslut hade flygvapnet nått den styrka som det skulle ha haft 1930/31 enligt 1925 års försvarsbeslut.

Redan 1930 konstaterades att flygvapnets ledning var misskött. Ledningen var planlös och saknade uttalade målsättningar. Organisationen på såväl central som förbandsnivå var bristfällig. Motsättningar mellan olika fraktioner inom flygvapnets ledning gjorde inte heller ledningen enklare. Arméns företrädare ville att man skulle satsa på spanings- och jaktflyg. Marinens föredrog bomb- och torpedflyg.

En undersökningskommission tillsattes och resultatet blev att flygvapenchefen, stabschefen och chefen för flygstyrelsens materielbyrå fick lämna sina uppdrag under 1931. Nästa flygvapenchef anmälde efter tre år (1934) att han önskade avgå från sin post. Först den tredje flygvapenchefen lyckades bringa ordning inom organisationen och innehade sin post fram till 1942.

Genom de tre följande försvarsbesluten 1936, 1942 och 1948 och vissa riksdagsbeslut där- emellan (1940, 1941 och 1946) kom flygvapnet att expandera mycket kraftfullt och antalet flygförband fyrdubblades från 4 flygkårer till 17 flottiljer.

1936 års försvarsbeslut

1936 års försvarsbeslut innebar att flygvapnet utökades med tre nya flottiljer (F 6, F 7 och F 8). Nu utökades bombflyget och en jaktflottilj (F 8) för Stockholms luftförsvar sätts upp.

Den viktigaste organisatoriska förändringen var att fredsorganisationen på central nivå förstärktes med införandet av en flygstab och en flygförvaltning. En enhetlig flottilj- organisation infördes och varje flottilj organiserades med en stab, tre flygande divisioner och en specialdivision. Sambandet mellan freds- och krigsorganisation stärktes.

En helt ny personal- och utbildningsstrategi infördes. Flygvapnets beroende av kommendering av personal från armén och marinen skulle upphöra och all personal skulle rekryteras till och utbildas inom den egna organisationen. Egna skolor för officers-, underofficersutbildning och

viss fackutbildning inrättades liksom även en skola för högre officerutbildning (Flygkrigshögskolan).

1936 års försvarsbeslut lade stor vikt vid materielanskaffningsfrågorna. Detta kom att leda till att en svensk flygindustri (Saab och Svenska Flygmotor, SFA) kunde etableras i slutet på 1930-talet.

Först efter att en egen heltäckande personalförsörjning och ett komplett utbildningssystem införts i flygvapnet kunde flygvapnet efter hand bemannas med personal som fått hela sin utbildning i flygvapnet. Det tog dock lång tid innan flygvapnets högre ledning kunde besättas med personal som genomfört hela sin karriär inom flygvapnet. Den förste flygvapenchef som genomfört hela sin karriär inom flygvapnet var Dick Stenberg som blev flygvapenchef 1973.

Riksdagsbeslut 1940 och 1941

Riksdagen beslutade 1940 om att inrätta två nya jaktflottiljer (F 9 och F 10) och 1941 om inrättande av ytterligare två flygflottiljer (spaningsflottiljen F 11, lätta bombflottiljen F 12) samt en flygbaskår (F 21) i övre Norrland.

1942 års försvarsbeslut

1942 års försvarsbeslut innebar att flygvapnets organisation utökades med ytterligare fem flygflottiljer (F 13, F 14, F 15, F 16 och F 17), två nya skolföränd (F 20 och FCS) och inrättandet av en tredje central flygverkstad CVA i Arboga.

I 1942 års försvarsbeslut ingick också att flygvapnets förband skulle sätta upp musikkårer. **Musikkårer** har funnits vid F 1, F 3 (frivillig musikkår), F 5, F 6 (frivillig musikkår), F 7, F 8, F 11, F 12, F 13, F 14, F 16 och F 17.

1957 fördes samtliga musikkårer över till den nya organisationen **Militärmusiken**. 1971 fördes Militärmusiken över till den civila regionmusiken som lades ned 1983.

1946 års regeringsbeslut

I samband med 1942 års försvarsbeslut hade marinen kraftfullt drivit frågan om att ytterligare en jaktflottilj (F 18, även kallad den sjunde jaktflottiljen) skulle sättas upp på Södertörn. Denna flottiljs uppgift skulle främst vara att skydda flottans basområden i skärgården och dess operationer i Gotska sjön. Politikerna var i princip positiva till att sätta upp ytterligare en flottilj men var tveksamma till om flygvapnet klarade av att sätta upp sex nya flottiljer under den femårsperiod som försvarsbeslutet omfattade. Man framförde också att några ytterligare medel för denna utbyggnad inte kunde ges. Om ÖB kunde frigöra medel genom omprioritering inom den ekonomiska ramen för 1942 års försvarsbeslut så var man beredd att besluta om utbyggnad av även denna flottilj. Även 1944 års riksdag uttalade sig positivt till en utbyggnad av F 18 och delegerade till regeringen att besluta om när uppsättandet av F 18 kunde ske. Efter mycket omfattande utredningar beslutade regeringen 1946 om uppsättandet av jaktflottilen F18. Medel till uppsättningen av F 18 kom huvudsakligen att tas inom flygvapnets ram för flygplananskaffning. Detta blev den sista flottilj som kom att byggas ut inom flygvapnet.

1948 års försvarsbeslut

Sin största organisation fick flygvapnet i 1948 års försvarsbeslut då den territoriella luftbevakningen överfördes från armén och marinen till flygvapnet. Detta innebar att flygvapnets krigsorganisation ökades med ca 15 000 personer. Flygvapnets operativa styrka uppgick nu

till 50 flygdivisioner. Flygvapnets viktigaste uppgift hade nu blivit luftförsvar och av flygvapnets 50 fredsdivisioner omfattade jaktflyget 33, attackflyget 12 och flygspaningen 5.

Denna organisation kom att bestå fram till ca 1960 då förbandsnedläggningar påbörjades. Förbandsnedläggningarna accelererade under 1970-talet och pågick ända in på 2000-talet. Flygvapnet är i dag mindre än vad det var efter 1926 års försvarsbeslut.

Central ledning

Chefen för flygvapnet, CFV tillsattes den 1/7 1925 för att påbörja arbetet med att organisera den nya försvarsgrenen.

Chefen för flygvapnet, CFV, biträdd av en stabschef och en flygstyrelse (1926-1936).

Chefen för flygvapnet, CFV med flygstab och flygförvaltning (Kungl. flygförvaltningen, KFF) 1936-1966. CFV blir chef för både flygvapnet och flygförvaltningen.

1966 bryts KFF ur flygvapnets organisation och blir en egen myndighet, **Flygförvaltningen, FF**, direkt under regeringen.

1994 omorganiseras försvarsmaktens högsta ledning. Bl a stärks ÖB:s roll kraftigt på försvarsgrenarnas bekostnad. Myndigheten CFV med flygstab utgick som egen myndighet och CFV och flygstaben blev en del i högkvarteret.

Flygförvaltningen, FF (1966-1968). Självständig myndighet underställd regeringen och ingick inte längre i flygvapnets organisation. 1968 slogs försvarsgrensförvaltningarna samman till en gemensam myndighet, **Försvarets materielverk, FMV**.

Regionala ledningsorgan

Eskaderstaberna

Eskaderstaber inrättades för operativ ledning av flygförbanden. En eskader tilldelades 2-6 flygflottiljer. Antalet flottiljer som tilldelades respektive eskader var inte konstant utan ändrades efter hand som flottiljer fick ändrade flygslag.

Flygeskadern, uppsätts i Stockholm 1938. Flygeskadern var normalt inte organiserad i fred. Flygeskadern namnändras 1942 till Första flygeskadern.

1942 års försvarsbeslut innebar att eskaderorganisationen gjordes om och fyra nya eskaderstaber E 1-E 4 inrättades.

Första flygeskadern, E 1 med stabsplats i Stockholm uppsätts 1942. E 1 var en blandeskader bestående av bomb- och jaktflyg. 1948 blir E 1 en renodlad attackeskader. Staben flyttade 1957 till Göteborg. Nedlagd 1995.

Andra flygeskadern, E 2 med stabsplats i Göteborg uppsätts 1943. E 2 var en blandeskader bestående av bomb- och jaktflyg. 1948 blir E 2 en ren jakteskader. Staben flyttade 1957 till Ängelholm. Nedlagd 1966.

Tredje flygeskadern, E 3 uppsatt 1944 i Stockholm. Flyttade 1957 till Barkarby. E 3 var en ren jakteskader och när den var som störst innehöll den 6 flottiljer. Nedlagd 1966.

Fjärde flygeskadern, E 4 uppsätts 1945 i Stockholm. E 4 var en blandeskader bestående av marinspanings- och torpedflyg. Den har även kallats för den ”marinsamverkande eskadern”. 1957 blir E 4 en blandeskader bestående av jakt- och spaningsflyg. Staben flyttade 1957 till Luleå. Nedlagd 1966.

Femte Flygeskadern, E 5 var en reservstab som skulle sättas upp i Luleå krig och bemannas av lärarna på Flygkrigshögskolan.

1966 infördes en försvarsgemensam ledningsorganisation på högre regional nivå och landet indelades i sex militärområden (Milo Syd, Väst, Öst, Bergslagen, Nedre Norrland och Övre Norrland).

Eskaderstabernas uppgifter och personal överfördes till de nya milostaberna. E 2 uppgifter överfördes till milostab Syd, E 3 uppgifter överfördes till milostab Öst och E 4 uppgifter till milostab Övre Norrland. Attackeskadern (E 1) kvarstod som en under ÖB lydande organisation.

Flygbasområden med flygbasområdesstaber 1942-1957

Flygbasområden, **Flybo**, och flygbasområdesstaber inrättades efter tysk modell vid 1942 års försvarsbeslut. Staberna var ansvariga för flygbasförbanden och den fasta infrastrukturen i form av flygbaser och förråd. När luftbevakningen överfördes till flygvapnet 1948 lades ansvaret för luftbevakningens organisation och anläggningar på flygbasområdesstaberna.

Flybo O, Östra flygbasområdet uppsatt 1942 med stab i Stockholm.

Flybo ÖN, Övre Norrlands flygbasområde uppsatt 1942 med stab i Luleå.

Flybo S, Södra flygbasområdet uppsatt 1943 med stab i Ängelholm.

Flybo W, Västra flygbasområdet uppsatt 1943 med stab i Göteborg.

Flybo N, Norra flygbasområdet uppsatt 1943 med stab i Östersund.

F 21, Kungl Norrbottens flygbaskår uppsatt 1942 i Luleå. Chefen för F 21 var tillika chef för Flybo ÖN.

Flybostaberna hade en svag organisation. Chef för ett Flybo var i regel en pensionerad flottiljchef. Att ha två regionala organisationer, en för de flygande förbanden och en för infrastrukturen, var i längden inte rationellt. Från 1955 infördes en försöksorganisation där Flybo O och delar av Flybo W slogs samman med Tredje flygeskadern. Flybostaben blev en flybasavdelning inom eskaderstaben.

Försöksorganisationen permanentades och Flygbasområdena avvecklades 1957 och deras uppgifter övertogs av eskaderstaberna.

Flybo S och delar av Flybo W överfördes Andra flygeskadern.

Flybo N och Flybo ÖN överfördes till Fjärde flygeskadern.

Luftförsvarssektorer och sektorstaber 1957-1981

För ledning av luftförsvaret (luftbevakningen, jaktflyget och luftvärnet) indelades landet 1951 i 21 luftförsvarssektorer. Indelningen skulle inledningsvis ligga till grund för utbyggnaden av det nya luftbevaknings- och stridsledningssystemet, stril 50, som skulle byggas ut under åren 1948-1955. Man konstaterade snart att många sektorer blev för små och organisationen kunde inte bemannas. Genom sammanslagningar reducerades organisationen 1954 till 11 sektorer. Genom ytterligare sammanslagningar hade sektororganisationen 1975 minskat till 7 sektorer.

Den 1/10 1957 var stril 50 utbyggd i de prioriterade delarna av landet och nu infördes en luftförsvarssektororganisation med en sektorchef och en sektorstab inom varje sektor.

Luftförsvarssektorerna och sektorstaberna knöts i fred till en jaktflottilj och flottiljchefen blev tillika sektorchef (sektorflottiljchef). Följande sektorer har existerat mellan 1957 och 1981 då antalet sektorer reducerades till fyra storsektorer åren 1981-1994. Dessa ersattes i sin tur av tre flygkommandon 1994-2000.

Sektor W 2	F 9	1957-1969
	F 7	1969-1981
Sektor S 1	F 10	1957-1981
Sektor S 2	F 12	1957-1978
	F 17	1978-1981
Sektor O 1	F 13	1957-1981
Sektor G 1	F 13	1957-1965
Sektor G 1 uppgår 1965 i sektor O 1		
Sektor O 2	F 18	1957-1965
Sektor O 3	F 16	1957-1966
Sektor O 2 och O 3 slås samman 1965 till sektor O 5		
Sektor O 5	F 8	1965-1974
	F 1	1974-1981
Sektor W 5	F 1	1957-1975
Sektor W 5 uppgår 1975 i sektor O 5		
Sektor N 3	F 4	1957-1981
Sektor ÖN 1	F 21	1957-1965
Sektor ÖN 1 uppgår 1965 i sektor ÖN 3		
Sektor ÖN 3	F 21	1957-1981

Storsektorerna 1981-1994

Sektorerna slogs 1981 samman till storsektorer enligt följande:

Sektor Syd (S 1, S 2 och W 2)	F 10/Se S
Sektor Mitt (O1 och O 5)	F 16/Se M
Sektor Nedre Norrland (N 3)	F 4/Se NN
Sektor Övre Norrland (ÖN 3)	F 21 Se ÖN

Flygkommandon och flygkommandostaber

Den 1/7 1994 ombildades sektororganisationen till en flygkommandoorganisation. Organisationen avvecklades den 30/6 år 2000. Följande flygkommandon organiserades.

Södra flygkommandot FKS. Omfattade förutvarande Sektor Syd.

Mellersta flygkommandot FKM. Omfattade förutvarande Sektor Mitt.

Norra flygkommandot FKN. Omfattade förutvarande Sektor NN och ÖN.

Flygtaktiska kommandot FTK. Bildades den 1/7 år 2000 som en del av den Operativa Insatsledningen (OPIL) i Högkvarteret. Chefen för FTK var tillika generalinspektör för flygvapnet.

Flygkåreerna

Flygkåreerna uppsatta efter 1925 års riksdagsbeslut

Flygförbanden kallades inledningsvis för flygkårer och hade i regel blandade flygslag underindelade i flygavdelningar. Flygförbanden kallades för kompanier. Sambandet mellan freds- och krigsorganisation var svagt.

1. Flygkåren, F 1 (Västerås). Skulle enligt 1925 års riksdagsbeslut sättas upp i Uppsala, men 1928 års riksdag ändrade lokaliseringen till Västerås. Uppsatt 1929. Flottiljstaben förlades inledningsvis till Västmanlands regementes f d lokaler (I 18) på Viksäng. En sjöflygstation anlades vid Mälaren och ett flygfält byggdes ut på Hässlö 1930. 1. Flygkåren var utrustad med jakt-, bomb- och spaningsflygplan (även sjöflygplan).

2. Flygkåren, F 2 (Hägernäs). Förbandet hade sitt ursprung i Marinens flygväsende. Depån förlades 1926 till flottans varv i Stockholm. Kåren flyttade den 1/7 1929 till Hägernäs. Ett detachement förlades till Karskrona. Flygkåren som inte hade något flygfält hade marinsamverkande uppgifter och var utrustad med sjöbaserade spanings- och torpedflygplan.

3. Flygkåren, F 3 (Malmslätt). Förbandet hade sitt ursprung i Arméns flygkompani och 3. Flygkåren uppsattes den 1/7 1926. Förbandet hade armésamverkande uppgifter (arméspaning och eldledning).

4. Flygkåren, F 4 (Frösön). Förbandet inrättades den 1/7 1926 och förlades till Frösö läger och hade i likhet med F 3 armésamverkande uppgifter främst i Övre Norrland.

Flygflottiljer

I 1936 års försvarsbeslut omvandlades kårerna till flottiljer och utökas till sju fredsförband. En normalflottilj innehöll en flottiljstab, normalt tre flygande divisioner, en specialdivision och i vissa fall en musikkår.

Varje flottilj skulle endast ha ett flygslag. Dessa flygslag var spaning, lätt bomb, medeltung bomb (i vissa fall används även begreppet tung bomb) och jakt. Ett undantag var den marinsamverkande flottiljen F 2 som skulle innehålla såväl spanings- som torpedflyg.

De flygande enheterna kallas nu för divisioner. I divisionen ingick såväl en flyg- som en markstyrka.

F 1, Kungl. Västmanlands flygflottilj. Före detta 1. Flygkåren i Västerås. Inledningsvis medeltung bombflottilj. Efter 12 år på Viksäng byggdes 1942 ett nytt flottiljetablissemang på Badelundaåsen vid Hässlö. Förbandet omvandlades 1948 till flygvapnets första nattjaktflottilj. F 1 nedlades 1983. De centrala skolor som inrättats på F 1 på 1930-talet blev kvar som ett eget skolförband på Viksäng under namnet Flygtvapnets Centrala Skolor (FCS).

F 2, Kungl. Roslagens flygflottilj. Före detta 2. Flygkåren Hägernäs. Flottiljen hade marinsamverkande uppgifter och var utrustad med flygbåtar och sjöflygplan för marin spaning och torpedflyguppger. Blev under VK 2 flygvapnets största flottilj med som mest 6 flygande divisioner. Ombildad till **Kungl. Roslagens flygkår**, som blev ett skolförband 1948 för radarutbildning mm. F 2 hade också en flygräddningsgrupp, FRÅD, utrustad med sjöflygplan. Förbandet nedlagt 1974 och skolverksamheten flyttades till F 18 i Tullinge.

F 3, Kungl. Östgöta flygflottilj. Före detta 3. Flygkåren Malmslätt. Hade inledningsvis armspaningsuppgifter men från 1943 även fjärrspaningsuppgifter. Ombeväpnad till jaktflottilj 1948. Nedlagt som flottilj 1974 och blev därefter ett detachment till F 13 (**F 13 M**) och senare detachment till F 16 (**F 16M**). Blev från 1973 bas för FV målflygförband och den transportflygplangrupp som överfördes från F 8 1973.

F 4, Kungl. Jämtlands flygflottilj. Före detta 4. flygkåren Frösön. Lätt bombflottilj. Ombeväpnad till jaktflottilj 1947. Hade även flygplan för ambulansuppgifter. Förbandet lades ned på 2000-talet.

F 6, Kungl. Västgöta flygflottilj. (Karlsborg). Uppsatt den 1/7 1939. Lätt bombflottilj ursprungligen avsedd att sättas upp i Karlstad. Från 1948 ombeväpnad till attackflottilj. Förbandet lades ner 1994.

F 7, Kungl. Skaraborgs flygflottilj. (Såtenäs). Inledningsvis lätt bombflottilj uppsatt den 1/7 1940. Blev senare medeltung bomb och från 1947 attackflottilj. Från 1965 tillförs en transportflygdivision. Flottiljen finns fortfarande kvar.

F 8, Kungl. Svea flygflottilj (Barkarby). Uppsatt den 1/7 1938. Blev vår första jaktflottilj och avsedd för huvudstadens luftförsvar. Den hade även en transportflyggrupp som överfördes till F 13 1973. Flygvapnets flygräddningsgrupp, FRÄD, överfördes från F 2 under 1958. Vid F 8 inrättades också flygstabens flygavdelning för flygledningens behov av flygträning. F 8 var också ansvarigt för organiserandet av flygförbandet F 19 i Finland 1939-1940, F 22 i Kongo 1961-1963 samt flyggruppen i Libanon 1958.

Jaktflyget avvecklades 1962 och F 8 blev 1963 **Svea Flygkår**. F 8 blev flygvapnets första luftvärnsrobotförband och utrustades med 2 divisioner Rb 68 Bloodhound. Förbandet nedlagt 1974.

F 9, Kungl. Göta flygflottilj. (Säve). Jaktflottilj uppsatt den 1/7 1940 för Göteborgs och importsjöfartens luftförsvar. Förbandet nedlagt 1969. Blev senare helikopterbas för marinen.

F 10, Tionde flygflottiljen. (Bulltofta). Uppsatt som jaktflottilj för Skånes luftförsvar den 1/10 1940, Namnändrad till **Kungl. Skånska flygflottiljen** 1942. Flottiljen flyttade till Ängelholm 1945. På 1960-talet tillfördes en luftvärnsrobotdivision Rb 68. Förbandet nedlagt 2003.

F 11, Kungl. Södermanlands flygflottilj. (Nyköping). Uppsatt den 1/7 1941 som en strategisk spaningsflottilj. Den byggdes upp runt krigsflygfält nr 11 område vid Skavsta. Nedlagd 1980. Var under många år flygvapnets största flottilj med fyra flygande divisioner.

F 12, Kungl. Kalmar flygflottilj. (Kalmar). Uppsatt 1942 vid Törneby som en lätt bombflottilj. Omvandlades 1947 till jaktflottilj. 1957 medgav CFV att flottiljens flygfält fick användas för civil flygtrafik. En jaktdivision överfördes till F 21 under 1961. På 1960-talet tillfördes en luftvärnsrobotdivision Rb 68. Förbandet nedlagt den 1/7 1980.

F 13, Kungl. Bråvalla flygflottilj, (Norrköping). Jaktflottilj uppsatt den 1/7 1943. På 1960-talet tillfördes en luftvärnsrobotdivision Rb 68. I samband med F 11 nedläggning 1980 tillfördes en spaningsdivision. Förbandet nedlagt den 1/7 1994.

F 14, Kungl. Hallands flygflottilj, (Halmstad). Uppsatt 1944 som medeltung bombflottilj. Från 1948 attackflottilj. Flygverksamheten upphörde 1961 då attackflyget överfördes till F 15. Ombildades till **Kungl. Hallands flygkår** 1961 och blev ett skolförband för utbildning av markpersonal då verksamheten vid FCS i Västerås överfördes. Namnändras 1972 till **Flygvapnets Halmstadsskolor**.

F 15, Kungl. Hälsinge flygflottilj, (Söderhamn). Uppsatt den 1/7 1945. Ombildad från jakt- till attackflottilj 1961. Nedlagd 1998. F 15 blev 1974 central utbildningsanstalt för all typinflygning på fpl 37 Viggen. Förbandet nedlagt 1998

F 16, Kungl. Upplands flygflottilj, (Uppsala). Jaktflottilj uppsatt 1943. Blev på 1960-talet central utbildningsanstalt för typinflygning på fpl 35 Draken. Inom flottiljområdet inrättades 1944 Flygkadettskolan F 20. Förbandet nedlagt 2003.

F 17, Kungl. Blekinge flygflottilj, (Ronneby). Uppsatt som marinsamverkande torpedflottilj den 1/7 1944. Torpedflyget avvecklades 1947 och flottiljen blev nu en medeltung bombflottilj. Efter 1948 års riksdagsbeslut ändrat till attackflottilj. Under 1960-talet tillfördes en luftvärnsrobotdivision Rb 68 Bloodhound. Flottiljen finns fortfarande kvar.

F 18, Kungl. Södertörns flygflottilj. Tullinge. Jaktflottilj uppsatt 1946 för luftförsvaret av Stockholm samt kustflottans baser. Ombildad till **Flygvapnets Södertörnsskolor** 1974 då den skolverksamhet som tidigare bedrivits vid F 2 flyttade dit. Förbandet nedlagt 1986.

F 21, Norrbottens flygbaskår. Uppsatt 1941. Uppgiften var inledningsvis att sätta upp sex krigsflygbaser i övre Norrland. Kåren tillfördes en spaningsdivision 1949 och en jaktdivision från F 12 1961. 1973 tillkom en lätt attackdivision som 1973 flyttade till F 20 och ersattes med en jaktdivision. Ombildad till **Kungl. Norrbottens flygflottilj 1961**. Flottiljen finns fortfarande kvar.

Övriga flygförband som enbart verkat utomlands

F 19, Svenska frivilligflygkåren. Uppsatt i Kemi i Finland 1940 och deltog i det finska vinterkriget. Innehöll en jaktdivision ur F 8 och en lätt bombflyggrupp ur F 4. Den verkade under tiden 10/1 1940-13/3 1940. Den återvände till Sverige i slutet av mars 1940.

F 22, Förenta nationernas flygstyrka i Kongo. Organiserades på F 8 i september 1961 och var ombaserade till Kongo den 4/10 1961. Avvecklades våren 1963.

Skolor och skolförband

I fred har flygflottiljernas viktigaste uppgift varit utbildning, övning, organiserandet av krigsförband samt beredskap. Utbildning av värnpliktiga av olika kategorier och stamanställt underbefäl genomfördes inledningsvis på respektive flottilj. Från mitten av 1930-talet centraliserades efter hand viss utbildning av flygtekniker, signalmekaniker och signalister. På 1940-talet tillkommer också central utbildning av yrkeskategorin trupputbildare.

En stor del av denna utbildning kom att koncentreras till F 1, som på det övertagna regementet I 18 kasernområde, hade gott om lokalutrymmen. Inom F 1 påbörjades därför en central utbildning för dessa kategorier liksom för underofficerare. Underofficersutbildning av flygvapnets personal genomfördes under åren 1934-1935 vid armén och marinen och därefter vid **Flygvapnets Underofficersskola, FUS**, på F 1.

Efterhand som utbildningsvolymerna ökade och F 1 etablissement lämnade Viksäng organiserades den utbildning som F 1 bedrivit i ett eget skolförband med benämningen **Flygvapnets Centrala Skolor, FCS**, på Viksäng. FCS blev flygvapnets andra centrala skola med en egen chef efter Flygskolan på Ljungbyhed.

Någon egen underofficers- eller officersutbildning vid flygvapnets bildande ansågs inte behövas då redan utbildade officerare och underofficerare skulle överföras från armén och marinen och endast få flygutbildning i flygvapnet. Denna princip övergavs under andra hälften av 1930-talet.

Följande skolförband och skolor har funnits i flygvapnet.

Flygkrigshögskolan, FKHS inrättades 1939 i Tre Vapen i Stockholm. Skolan upphörde 1961 och utbildningen överfördes till den försvarsgemensamma **Militärhögskolan**.

Flygvapnets centrala skolor, FCS, Skolförband som sattes upp 1942 vid F 1 etablissement på Viksäng i Västerås. Följande skolor ingick i FCS:

Flygvapnets underofficersskola (FUS). Sattes upp 1937 på Viksäng. Ingick från 1942 i FCS

Flygvapnets signalskola (FSS) 1942-1961

Flygvapnets tekniska skola (FTS) 1942-1961

Flygvapnets trupputbildningsskola (FTUS) 1942-1960

Flygvapnets markstridsskola (FMS) 1950-1959. 1959 nytt namn **Bastjänst- och Markstridsskolan (BMS)**.

1959 började de olika skolorna vid FCS att överföras till Hallands Flygkår, F 14 i Halmstad. 1961 var flyttningen av skolorna i huvudsak genomförd men viss utbildningsverksamhet på markelesidan blev kvar till 1974 då denna överfördes till Flygvapnets Södertörnsskolor.

F 2, Roslagens flygkår. Skolförband från 1949 då sjöflygverksamheten, med undantag av en Flygräddningsgrupp (FRÄD), avvecklades. Flygräddningsgruppen överfördes 1960 till F 8. F 2 innehöll under åren 1949-1974 följande skolor.

Flygvapnets radarsskola (FRAS) uppsatt 1948. Föregicks av **Ekoradioskolan** från 1947.

Stamflygförarskolan uppsatt 1949 på F 2. 1958 benämnd **Förberedande fältflygarskolan (FÖFS)** som flyttade till Ljungbyhed 1960. Upphörde 1982.

Flygvapnets väderskola (VÄDS) bildades 1951. Den flyttades till F 12 1963. Överförd till F 18 1974 och till F 5 1983 och till FMHS 1999.

Flygvapnets flygtrafikledningsskola (FTLS) sattes upp 1965 och flyttades till F 5 1973.

Stridsledningsskolan (STRIS) sattes upp 1949.

Stridslednings- och luftbevakningsskolan (STRILS) bildades 1966 genom sammanslagning av FRAS och STRIS.

Flygvapnets kadett- och aspirantskola/marklinjen (KAS/M). En aspirantavdelning för utbildning av officerare i marktjänst sattes upp 1960.

Flygvapnets Teletekniska skola (FTTS) sattes upp 1966. Överfördes till F 18 1974 och till F 14 1985.

Roslagens flygkår lades ner 1974 och kvarvarande verksamhet överfördes till **Flygvapnets Södertörnsskolor F 18**.

F 5, Flygskolan (Ljungbyhed). Inrättad 1926. Ändrad 1929 till **Flygskolekåren**, 1936 till **Flygskrigsskolan**.

1937 inrättades en aspirant- och officersutbildning på Ljungbyhed (Kadettskolan). Därmed infördes en egen officersutbildning i flygvapnet. **Kadettskolan** överfördes 1944 till Uppsala och blir ett eget skolförband (F 20).

Under krigsåren upprättades under F 5 en reservflygskola på Eslöv.

1960 överfördes Förberedande Fältflygarskolan (FÖFS) från F 2 till Herrevadskloster
1973 överfördes Förberedande Flygledarskolan (FFLS) från F 2

1983 överfördes Flygvapnets Väderskola (VÄDS) från F 18

F 5 lades ned 1998 och flygskolan överfördes till F 10 där den verkade fram till 2002.

F 14, Hallands flygkår. Hallands flygflottilj lades ned 1961 och namnändrades till Hallands flygkår F 14. De skolor och den utbildningsverksamhet som tidigare bedrivits vid FCS i Västerås (**Markstridsskolan, FMS, Basbefälskolan BBS, Signalskolan, FSS, Tekniska skolan, FTS** och underofficersutbildningen) överfördes under åren 1960-1962 från FCS till F 14.

1972 ombildades flygkåren till **Försvarsmaktens Halmstadsskolor (FMHS)**. Genom omorganisationen inordnades **FMS** och **BBS** till **Flygvapnets basbefälskola, BBS**.

Signalskolan FSS fick utökade uppgifter och ombenämndes till **Flygvapnets sambands- och stabstjänstskola (FSS)**

Flygvapnets teletekniska skola (FTTS) från F 2 samt del av den tekniska utbildning som blivit kvar i Västerås överfördes till F 14 och uppdelades nu på **Flygvapnets tekniska skola FTS** och **Flygvapnets materielskola (FMS)**

I samband med införandet av en ny befälsordning i försvaret bildades 1981 **Flygvapnets officershögskola (FOHS)**

FMFS överfördes i samband med F 18 nedläggning 1986 till F 14.

Flygvapnets IT-skola (Flygvapnets Informations- och Teknologiskola) inrättades 1995 vid FMHS.

F 18, Flygvapnets Södertörnsskolor. 1974 omorganiserades F 18 till **Flygvapnets Södertörnsskolor**. Från F 2 överfördes Stridslednings- och luftbevakningsskolan (STRILS)
Flygvapnets kadett- och aspirantskola (KAS/M)
Flygvapnets Teletekniska skola (FTTS). Den överfördes 1974 till F 14. I stället tillkom Flygvapnets markteletekniska skola (FMFS). Senare överförd till F 14
Flygvapnets Väderskola överfördes 1974 från F 12.

F 18 nedlades 1986 och huvuddelen av verksamheten överfördes till F 16/F 20.

F 20, Flygkadettskolan bildad 1944 i Uppsala inom F 16 flottilj område. Aspirant- och kadettutbildningen i flygvapnet startade 1937 i Ljungbyhed och den första officerskursen utexaminerades 1939. Kadettskolan flyttade 1944 till Uppsala och blev ett skolförband underställd CFV. Flygkadettskolan utbildade inledningsvis enbart flygande officerare.

När den optiska luftbevakningen överfördes från armén och marinen inrättades 1949 vid F 20 en särskild utbildningslinje för de reservofficerare som skulle bemanna luftbevakningsorganisationen.

Flygvapnets stridslednings- och luftbevakningsskola (STRILS) överfördes 1986 från F 18 till F 20 och slogs samman med Flygvapnets kadett- och aspirantskola, marklinjen.

Flygvapnets Bomb- och Skjutskola (FBS) inrättades 1943 i Stockholm. 1974 flyttade skolan till Linköping. 1981 bytte den namn till **Flygvapnets flygbefälskola (FBS)**. Skolan flyttade 1985 till F 20 i Uppsala.

Flygvapnets Underrättelseskola, UndS, inrättades 1974 vid F 11. Överfördes till F 13 1983 och därefter till F 20 1994. Slogs 1998 samman med Tolkskolan Tolks.

Försvarets Tolkskola, Tolks, startade som Arméns Tolkskola 1959 i Uppsala. Överfördes 1986 till Flygvapnets Uppsalaskolor, F 20 1986.

Flygbasjägarskolan inrättades vid F 7 1983.

Flygförvaltningens Verkstadsskola i Västerås

Den snabba utbyggnaden under 1940-talet av flygvapnet såväl organisatoriskt som materiellt ledde till ett stort behov av yrkesutbildad personal vid underhållsverkstäderna. Möjligheten att rekrytera yrkesutbildad personal var liten, då någon för flygvapnets behov lämplig utbildning i statlig eller kommunal regi inte förekom vid denna tid.

Flygförvaltningen inrättade därför 1942 en verkstadsskola i Västerås med namnet **Flygförvaltningens Lärlingsskola, FFL**. Namnet ändrades 1946 till **Flygförvaltningens Verkstadsskola, FFV**. Utbildningen bedrevs inledningsvis i en hangar tillhörig Centrala Verkstaden i Västerås. Då denna totalförstördes vid en brand 1949 flyttade skolan till Johannisbergs flygfält som låg väster om Västerås.

Skolan var inledningsvis fyraårig men minskades 1963 till 3 år. De två första årens utbildning genomfördes i Västerås och det tredje (och fjärde året) bestod av praktiktjänstgöring vid de centrala verkstäderna eller vid någon flottiljverkstad. Utbildning skedde inom grenarna flygmotormontörer, flygplanmontörer, instrumentmakare, radarmontörer. Den sistnämnda kategorin omdöptes senare till telemontörer. Denna kategori kom efter hand att helt dominera antalsmässigt.

Skolan övergick från och med 1968 i en annan regim. Detta grundade sig på uttalanden från riksdagens revisorer som ansåg att försvarsanslagen inte skulle belastas med kostnader för denna typ av utbildning. Enligt riksdagsbeslut skulle utbildningar av detta slag underställas det allmänna skolväsendet från och med den 1 juli 1968. I och med detta beslut övertogs skolan i sin helhet med lokaler, personal och elever av skolmyndigheterna i Västerås. Under tiden som flygförvaltningen var huvudman för skolan utexaminerades 807 elever.

Utbildning av krigsfrivilliga

Inom signaltjänsten utbildades lottor först inom armén för tjänst som signalister/telefonister vid staber och centraler. På 1940-talet påbörjades utbildning av sambandslottor vid F 7 med flera flottiljer. Under 1960-talet påbörjades utbildning av sambandslottor under sommarkurser vid **FSS/F14** övningsanläggning för tjänst i telefonväxlar, fjärrskriftsstationer och centraler.

När den optiska luftbevakningen 1948 överfördes från armén och marinen till flygvapnet efter 1948 års försvarsbeslut uppstod ett stort utbildningsbehov av den i organisationen ingående huvudsakligen krigsfrivilliga personalen (lottor och reservpersonal). Av praktiska skäl genomfördes denna utbildning oftast på kvällar och helger av samtliga flottiljer. Särskilda övningsanläggningar byggdes ut på flottiljerna men en betydande del av utbildningen genomfördes också i luftbevakningens krigsanläggningar. Viss utbildning av den krigsfrivilliga personalen kunde också bedrivas sommartid vid flygvapnets fackskolor.

Sommartid organiseras särskilda utbildningsläger för frivilligpersonalen. Tex av F 13 vid Bunge på Gotland och av F 12 vid Köpingsvik på Öland.

Flygverkstäder

För underhåll av flygmateriel ingick i varje flygflottilj en särskild flygverkstad.

Centrala Flygverkstäder inrättades för centralt tyngre underhåll av flyg- vapen- och marktelemateriel. Flygverkstäderna har i vissa fall även svarat för tillverkning och modifieringar av flygplan och robotar (t ex fpl J 22 och robot 04). Flygverkstäderna har även i vissa fall fungerat som underleverantörer till Saab AB.

- **CVM** Malmslätt. 1913 satte Flygkompaniets Tygverkstad upp en verkstad på Malmen för att utföra reparationer på flygplan och som 1926 först benämndes CFM och senare CVM. Efter 1936 års försvarsbeslut inrättades en försöksavdelning vid CVM. Denna blev senare **Försökscentralen Fc**
- **CVV** Västerås. Marinens flygverkstad i Stockholm flyttades 1927 till Västerås och blev CFV som senare ändrades till CVV. Här startade flygvapnets Markteleverksamhet med underhåll, modifieringar och tekniska tjänster
- **CVA** Arboga. 1941 togs ett riksdagsbeslut om att en tredje central verkstad skulle upprättas i Arboga som skulle ta över CVV:s El-sektions tillhörande markteleutrustningar. 1944 startade arbetena vid CVA.
- **TELUB** Växjö. AB Teleunderhåll startade 1963 enligt en utredning av arbetsgrupp FATU. Ett växande centralt markteleunderhåll förutsågs.
- **CVÖ** Östersund. FATU utredningen förutsåg att det växande markteleunderhållet skulle behöva ytterligare en central verkstad som skulle förläggas till Östersund. Verkstaden skulle upprättas av TELUB som vägrade varefter uppdraget lades på CVA. Efter att först ha varit en filial till (CVAÖ) startade CVÖ sin verksamhet 1973.

Televerkstäder i anslutning till flottiljer och luftförsvarscentraler

Vid dessa två anläggningstyper hade under sent 40-tal och tidigt 50-tal televerkstäder införts.

Flottiljverkstadens uppgift var att i fred ombesörja ”dagligt underhåll” för respektive flottiljs behov. Dessa verkstäder skulle under krigsförhållanden ingå i den regionala verkstadens organisation respektive åtfölja sin flottilj i fält.

Televerkstad i anslutning till Luftförsvarscentral (Lfc m/50) utförde vård, underhåll och daglig kontroll av att luftbevakningens och jaktstridsledningens telekommunikationer inom respektive flygbasområde (sektor), under såväl freds- som krigsförhållanden ständigt var i funktionsdugligt skick.

(Regionala) Televerkstäder (RTV/TV)

Under 1950-talet genomfördes en omfattande utbyggnad av luftbevaknings- stridslednings- sambands- och flygbassystemen inom flygvapnet och behovet av underhåll av marktelematerielen ute i landet ökade kraftigt. CVA hade inledningsvis en stor roll i det bakre underhållet men genom den snabba utbyggnaden räckte inte detta till. Behovet av en regional underhållsnivå mellan flottilj/anläggning och centralverkstad behövdes. Verkstäderna benämndes först för Regionala televerkstäder (RTV) och från 1958 för Televerkstäder (TV). 1954 fanns följande televerkstäder:

- TV 1 CVA (TV 11 Örebro, TV 12 Östersund)
- TV 2 Hägernäs
- TV 3 Ronneby
- TV 4 Luleå
- TV 5 Göteborg. Senare ändrat till Försvarets Televerkstad i Göteborg, FTG. Överfördes 1964 till Försvarets Fabriksverk. Återfördes till flygvapnet i samband med införandet av Teleservicebasorganisationen 1975.
- (TV 6 Malmslätt tillkom senare)

Teleservicebaser

1975 bildas en ny försvarsgemensam underhållsorganisation för ledning och genomförande av drift och främre och bakre underhåll av marktelemateriel (teleservicebaser). Landet indelas i tre underhållsområden med en teleservicebas (TSB) och ett antal verkstäder inom varje område. Följande områden bildades:

Teleservicebas Syd (TSB S) med verkstäder i Göteborg och Ronneby

Teleservicebas Mitt (TSB M) med verkstäder i Örebro, Stockholm och Linköping

Teleservicebas Norr (TSB N) med verkstäder i Östersund och Luleå.

Miloverkstäderna

1985 ändrades organisationen så att främre underhåll av marktelemateriel genomfördes av flottiljerna. Det bakre underhållet överfördes till de försvarsgemensamma verkstadsförvaltningarnas miloverkstäder.